

सुदूर पश्चिम विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र संकाय
विद्यावारिधि उन्मुख दर्शनाचार्य कार्यक्रम

पाठ्यांश शीर्षक: उच्चस्तरीय शोध विधि
पाठ्यांश कोड: NEP.ED620
सेमेस्टर : दोस्रो
तह : एम. फिल

पाठ्यांश प्रकृति : सैद्धान्तिक
क्रे.आ. : ३
पाठ्यघण्टी : ४८
शिक्षण दिन: १६

१. पाठ्यांशको परिचय

प्रस्तुत पाठ्यांश सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालय, मानविकी र शिक्षाशास्त्र संकाय अन्तर्गत सञ्चालित नेपाली साहित्य/ भाषा शिक्षा विषयक एम.फिल./पिएच.डी. कार्यक्रमका लागि तयार गरिएको हो । नेपाली साहित्य र नेपाली भाषा शिक्षामा दर्शनाचार्य र विद्यावारिधि उपाधिका निम्ति शोधगर्ने शोधार्थीहरूलाई शोधका प्रक्रिया र प्रविधिबारे पोख्त बनाउनका निम्ति यो पाठ्यक्रम बनाइएको हो । यस पाठ्यांशले शोधका विषय चयन र पूर्वकार्यको पर्यवलोकनदेखि शोधप्रस्तावको लेखन, सामग्रीको सङ्कलन, वर्गीकरण र विश्लेषणका प्रक्रियाका साथै शोधप्रबन्धको सङ्गठन, शोधसार र संश्लेषणपत्रको लेखन, शोधमा प्रयोग गरिने भाषा र सन्दर्भाङ्कनका विधिसमेतलाई समेटेको छ । यस पाठ्यांशका अध्ययनबाट विद्यार्थीहरू शोधविधिबारे जानकारी प्राप्त गरी शोध गर्न सक्षम हुनेछन् ।

२. उद्देश्य

यस पाठ्यांशको अध्ययनपछि विद्यार्थीहरूले निम्नलिखित ज्ञान र कौशल प्राप्त गर्नेछन् :

- (क) शोधको स्वरूपबारे प्रस्ट पार्न
- (ख) शोधकाप्रकारको व्याख्या गर्न
- (ग) शोध प्रस्तावको लेखन गर्न
 - (घ) पूर्वकार्यको समीक्षा गर्न
 - (ङ) शोधका निम्ति सामग्री सङ्कलन गर्न
 - (च) सङ्कलित सामग्रीको वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्न
 - (छ) सङ्कलित सामग्रीको विश्लेषण ढाँचा बनाउन
 - (ज) भाषा, भाषा शिक्षण, लोकसाहित्य र साहित्यको शोध प्रक्रियाको अवलम्बन गर्न
 - (झ) संश्लेषणपत्रको लेखन गर्न
 - (ञ) शोधमा उद्धरणको प्रयोग र सन्दर्भाङ्कन गर्न
 - (ट) शोध प्रबन्धको सङ्गठित रूपरेखा बनाउन
 - (ड) शोध प्रबन्धको प्रस्तुति र मौखिक प्रतिरक्षा गर्न
 - (ढ) शोधपरक भाषाको प्रयोग गर्न

ण) शोधसारको लेखन गर्न ।

३. पाठ्यांशको एकाइगत रूपरेखा

एकाइ एक : शोध : स्वरूप, प्रकार र योजना (९ घन्टी)

(क) शोधको स्वरूप

(ख) शोधका प्रकार : आधारभूत/सैद्धान्तिक र प्रायोगिक शोध, वर्णनात्मक (सर्वेक्षणमूलक, घटना अध्ययनमूलक) र विश्लेषणात्मक शोध, गुणात्मक र परिमाणात्मक शोध, नीतिगत निर्माणात्मक र कार्यपरक शोध

(ग) शोधको योजना : शीर्षक चयन र विषय परिचय, पूर्वकार्यको पर्यवलोकन, समस्या कथन र शोधप्रश्नको निर्माण, उद्देश्य-निर्धारण, औचित्यको पुष्टि, सामग्री सङ्कलन प्रक्रिया, सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक आधार र विश्लेषण ढाँचा, सीमाङ्कन, शोधप्रबन्धको रूपरेखा, सन्दर्भ सामग्री सूची

(घ) शोधका दार्शनिक आधार : तत्त्वमीमांसा, ज्ञानमीमांसा र मूल्यमीमांसा

ड) अनुसन्धान/शोधको प्रतिमान, ढाँचा, विधिहरू, साधनहरू, नमुना छनोट विधि (सम्भावनायुक्त र सम्भावनारहित), स्रोतहरू, गुणस्तर नियन्त्रण र नैतिक विचार

पठन सामग्री: खनाल (१-८१, ३३७-३६५), बन्धु (१-२७), श्रेष्ठ (२५-७२, १५८-१६१), Creswell, John W. (pp. 101-116)

एकाइ दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा, सामग्रीको सङ्कलन, वर्गीकरण, व्यवस्थापन र विश्लेषण (९ घन्टी)

(क) पूर्वकार्यको समीक्षा: विधि र प्रक्रिया

(ख) सामग्री सङ्कलनका विधिहरू : समष्टि अध्ययन विधि, सोद्देश्य छनोट विधि, यादृच्छिक नमुना छनोट विधि, क्षेत्रीय कार्य र समूह छनोट विधि

(ग) सामग्रीको वर्गीकरण र व्यवस्थापन

(घ) सामग्रीको विश्लेषण : सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक आधार र अर्थापन/विश्लेषणका ढाँचाको निर्माण

पठन सामग्री: खनाल (२५-२८, ८६-११०), बन्धु (२८-७५), श्रेष्ठ (१-७२), Creswell

एकाइ तीन : भाषिक र साहित्यिक अनुसन्धान विधि (१४ घन्टी)

(क) भाषिक अनुसन्धानको परिचय तथा विशेषताहरू

(ख) भाषिक अनुसन्धानका प्रमुख क्षेत्रहरू :

भाषा पाठ्यक्रम ,भाषा पाठ्यपुस्तक ,शब्दभण्डार, त्रुटि विश्लेषण, भाषिक सिप शिक्षण, विधा शिक्षण, भाषा कक्षा

व्यवस्थापन, शिक्षक-विद्यार्थी अन्तर्क्रिया, जाति भाषिक अध्ययन, अन्तः प्रेक्षात्मक विधि, भाषिक मूल्याङ्कन

(ग) भाषिक अनुसन्धानका विशिष्ट ढाँचा

अ) परिमाणात्मक अनुसन्धान

१) परिमाणात्मक अनुसन्धान उपागमका विशेषताहरू, २) अनुसन्धान प्रतिमान र परिप्रेक्ष्यहरू: प्रत्यक्षवाद र उत्तर-प्रत्यक्षवाद ३) अनुसन्धान ढाँचा (प्रयोगात्मक, अर्धप्रयोगात्मक र गैरप्रयोगात्मक) ४) नमुना छनोट ५) अनुसन्धान परिकल्पना र अनुसन्धान प्रश्नहरू निर्माण ६) चलको निर्धारण ७) परिमाणात्मक तथ्याङ्क सङ्कलनका साधनहरू : सर्वेक्षण, प्रश्नावली, अन्तर्वार्ता, अवलोकन, रुजुसूची ८) तथ्याङ्क विश्लेषण : प्रतिशत, मध्यमान, प्रमाप विचलन, एसपिएएसएसको प्रयोग ९) गुणस्तर नियन्त्रण (वैधता र विश्वसनीयता) ।

आ) गुणात्मक अनुसन्धान

१) गुणात्मक अनुसन्धान उपागमका विशेषताहरू र सिद्धान्त निर्माण २) अनुसन्धान प्रतिमान र परिप्रेक्ष्यहरू: व्याख्यावाद, रचनावाद, आलोचना, उत्तर-आधुनिकता ३) अनुसन्धान ढाँचा र रणनीतिहरू : जातिभाषिक अनुसन्धान (Ethnographic Language study) घटनाजन्य अनुभव अध्ययन(phenomenological study), सैद्धान्तिक आधार (grounded theory) वैयक्तिक/घटना अध्ययन (case study), जीवनवृत्त अनुसन्धान (Narrative research) सामग्री विश्लेषण, आलोचनात्मक कार्य अनुसन्धान, सहभागी कार्य अनुसन्धान ४) अनुसन्धान विधिहरू (अन्तर्वार्ता, अवलोकन,समूह छलफल, सर्वे, अन्तर्क्रिया, सामग्री विश्लेषण), अनुसन्धान प्रोटोकलहरू ५) तथ्यसङ्कलन : अन्तर्वार्ता सूची, प्रश्नावली सूची, अवलोकन, मतावली, सामूहिक छलफल तथा अन्तर्क्रिया र सारभूत विश्लेषण ६) तथ्याङ्क संकेतीकरण (कोडिफिकेशन), विश्लेषण, व्याख्या, मूल्याङ्कन, प्रस्तुति, गुणस्तर नियन्त्रण, र नैतिक सरोकार

इ) मिश्रित विधिहरू

१) मिश्रित विधि उपागमका विशेषताहरू २) अनुसन्धान प्रतिमान र परिप्रेक्ष्यहरू: प्रयोजनवाद, आलोचनावाद ३) मिश्रित विधिहरूको ढाँचा र रणनीतिहरू: व्याख्यात्मक, अन्वेषण र संपूरक मिश्रित विधिहरू (explanatory, exploratory and convergent parallel mixed methods) ४) अनुसन्धान विधिहरू, साधनहरू र नमुना छनोट, गुणस्तर नियन्त्रण, र नैतिक सरोकार ५) अनुसन्धान त्रिकोणात्मकता (तथ्याङ्क, पद्धति, सिद्धान्त र अनुसन्धान)

घ) साहित्यिक अनुसन्धान विधि

पठन सामग्री: त्रिपाठी (६९-९७), पाण्डेय (२२४-२४३), बन्धु (५७-९८), श्रेष्ठ (१४१-१४८), भट्टराई(४९-१३२), Creswell

एकाइ चार : उद्धरण-प्रयोग, सन्दर्भाङ्कन र शोध प्रस्ताव (९ घन्टी)

अ) उद्धरण-प्रयोग र सन्दर्भाङ्कन लेखन

- (क) प्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोग विधि
- (ख) अप्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोग विधि
- (ग) शब्दान्तरित उद्धरणको प्रयोग विधि
- (घ) एमएलए शैलीअनुसार सन्दर्भाङ्कन र सन्दर्भ सूची
- (ङ) एपिए शैलीअनुसार सन्दर्भाङ्कन र सन्दर्भ सूची

अ) शोधप्रस्ताव लेखन अभ्यास र प्रस्तुति

- १) अनुसन्धान प्रस्ताव: विषयक्षेत्र र शीर्षक छनोट, परिचय, समस्या कथन, उद्देश्य कथन, अनुसन्धान प्रश्नहरू र परिसीमा
- २) सम्बन्धित साहित्यको पुनरवलोकन, सिद्धान्तहरूको स्थान, अनुसन्धान रिक्तता र सैद्धान्तिक/धारणागत खाका
- ३) दार्शनिक आधारहरू, प्रतिमानको छनोट, अनुसन्धान ढाँचा, अनुसन्धान विधि(हरू), जनसंख्या, नमुना, अनुसन्धान साधनहरू,
- ४) तथ्याङ्क सङ्कलन, संकेतीकरण, विश्लेषण र व्याख्या, मूल्याङ्कन, प्राप्ति वा परिणाम, छलफल, निष्कर्ष/प्रतिबिम्ब, नैतिक विचार, समय योजना, सन्दर्भ सूची (APA/MLA)

पठन सामग्री: खनाल (३८०-३९९), बन्धु (९४-१२२), श्रेष्ठ (११३-१४०), Creswell

एकाइ पाँच : शोध प्रबन्धको सङ्गठन, भाषिक प्रयोग , शोधसार र संश्लेषणपत्र लेखन (७ घन्टी)

- (क) शोध प्रबन्धको पूर्वभाग
- (ख) शोध प्रबन्धको मूलपाठ
- (ग) शोध प्रबन्धको पश्चभाग
- (घ) शोधप्रबन्धको मस्यौदा लेखन, परिमार्जन, अबद्ध प्रस्तुति, पूर्वमौखिक प्रतिरक्षा, अन्तिम मौखिक प्रतिरक्षा र बद्ध प्रस्तुति
- (ङ) शोधमा भाषिक प्रयोग
- (च) शोधसारको ढाँचा
- (छ) संश्लेषणपत्र लेखन

पठन सामग्री: खनाल (३८०-३९९), बन्धु (१२३-१४४), श्रेष्ठ (७३-११२, १६२-१६३)

सन्दर्भ सामग्री

अवस्थी, महादेव (२०७०), *शोध प्रस्ताव र शोध प्रतिवेदनको ढाँचा*, पृथ्वीनारायण क्याम्पस, नेपाली विभागद्वारा २०७७/१२/२८ मा आयोजित शोध तथा प्राज्ञिक लेखन कार्यशालामा प्रस्तुतकार्यपत्र ।

खनाल, पेशल () *शैक्षिक अनुसन्धान पद्धति*. (पाँ.सं.), सनलाइट पब्लिकेसन ।

त्रिपाठी, वासुदेव (२०६६), *साहित्य-सिद्धान्तः शोध तथा सृजनविधि*, पाठ्य सामग्रीपसल, ।

पाण्डेय, ताराकान्त (२०६९), *साहित्यिक शोधविधि : सिद्धान्त तथा प्रयोग पक्ष, रत्न बृहत् नेपाली समालोचना सैद्धान्तिक खण्ड* (सम्पा.) राजेन्द्र सुवेदी र लक्ष्मणप्रसाद गौतम, रत्नपुस्तक भण्डार, पृ. २२४-२४३ ।

----. *अनुसन्धानमूलक लेखको संरचना*. पृथ्वीनारायण क्याम्पस, नेपाली विभागद्वारा २०७७/१२/२८ मा आयोजित शोध तथा प्राज्ञिक लेखन कार्यशाला गोष्ठीमा प्रस्तुत कार्यपत्र ।

बन्धु, चूडामणि(२०५२), *अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन* (दो.सं.), रत्न पुस्तक भण्डार ।

---- (२०५८),. *नेपाली लोकसाहित्य, एकता बुक्स* .

भट्टराई , रामप्रसाद (२०७३), *भाषिक अनुसन्धान विधि : परिचय र प्रयोग*, शुभकामना प्रकाशन

श्रेष्ठ, दयाराम (२०७७), *साहित्यको अनुसन्धान व्यवस्थापन*, शिखाबुक्स, ।

Creswell, J. W., & Creswell, J.D. (2018) *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Method Approaches* (5th ed.) Sage Publication.

Denzin, N & Lincoln, Y (Eds) (2018). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (5th Ed). SAGE Publications, Inc.

Given L (Ed.) (2008). *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods Vol. 1 & 2*. SAGE Publications, Inc.

Johnson, R & Christensen, L (2014). *Educational Research: Quantitative, Qualitative and Mixed Approaches* (5th Ed). SAGE Publications, Inc.

सुदूर पश्चिम विश्वविद्यालय विद्यावारिधि उन्मुख दर्शनाचार्य कार्यक्रम

पाठ्यांश शीर्षक: पाश्चात्य साहित्य सिद्धान्त (उत्तरवर्ती)

क्र.आ. : ३

पाठ्यांश कोड: NEP. ED 621

जम्मा पाठ्यघन्टी : ४८

तह : एम. फिल

पाठ्यांश प्रकृति : सैद्धान्तिक

सेमेस्टर : दोस्रो

१. पाठ्यांश परिचय

यो पाठ्यांश सुदूरपश्चिम विश्वविद्यालयको नेपाली विषयको विद्यावारिधि उन्मुख दर्शनाचार्य (M.Phil Leading to Ph.D.) कार्यक्रमको संयुक्त पाठ्यक्रम हो। दोस्रो सत्रमा अनिवार्य विषयका रूपमा निर्धारित यो पाठ्यक्रम पाश्चात्य साहित्यमा उत्तरवर्ती समयमा विकसित नवीन चिन्तन, दृष्टिकोण, मान्यता र पद्धतिमा आधारित तथा नवमूल्यमा केन्द्रित प्राज्ञिक विमर्श भएको पाठ्यक्रम हो। यसमा उत्तरआधुनिकतावाद, विनिर्माणवाद, नारीवाद, अन्तर्विषयक समालोचना र नवमार्क्सवाद तथा उत्तरमार्क्सवादजस्ता नवीन सिद्धान्तहरू समावेश भएका छन्। यसबाट एकातिर पाश्चात्य साहित्यमा पछिल्लो समयमा विकसित साहित्य-समालोचना सिद्धान्तबारे संज्ञान प्राप्त हुनेछ भने अर्कातिर ती सिद्धान्तहरूको प्रयोग गरेर नेपाली साहित्यको अध्ययन-विश्लेषण गर्न सकिने छ। नेपाली साहित्यचिन्तन वा समालोचनामा पछिल्लो समयमा पाश्चात्य चिन्तनको प्रभाव परेको र तुलनात्मक अध्ययनका लागि समेत यस पाठ्यक्रमले नवीन आधार प्रदान गर्नेहुनाले उच्च तहको प्राज्ञिक अध्ययन अनुसन्धानका निमित्त यो पाठ्यक्रम अत्यन्त महत्त्वपूर्ण र उपयोगी रहेको छ।

२. पाठ्यक्रमको उद्देश्य

प्रस्तुत पाठ्यांशको अध्ययनपश्चात् विद्यार्थी/शोधार्थीहरूले निम्नलिखित ज्ञान र कौशल प्राप्त गर्नेछन् :

- (क) उत्तरआधुनिकतावादको पृष्ठभूमि र विकासप्रक्रियाका साथै यसका अभिलक्षण र मान्यतासम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गर्न,
- (ख) विनिर्माणवादको पृष्ठभूमि र विकासप्रक्रियाका साथै यसका अभिलक्षण, प्रकार र मान्यतासम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गर्न,
- (ग) नारीवादको पृष्ठभूमि र विकासप्रक्रियाका साथै यसका प्रकार र लैङ्गिक अवधारणा तथा विभेदन नारीवादसम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गर्न,
- (घ) अन्तर्विषयक समालोचनाको पृष्ठभूमि, स्वरूप, आधार प्रक्रिया र प्रतिमानसम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गरी साहित्यमा त्यसको प्रभावबारे अध्ययन र विश्लेषण गर्न,
- (ङ) नवमार्क्सवाद र उत्तरमार्क्सवादका पृष्ठभूमि र विकासको परिचयका साथै यसका मान्यता र साम्यवैषम्यसम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गर्न,
- (च) उत्तरआधुनिकतावाद, विनिर्माणवाद, नारीवाद, अन्तर्विषयक समालोचना र नवमार्क्सवाद-उत्तरमार्क्सवादका मान्यताहरूको प्रयोग गरी कृतिको विश्लेषण गर्न र अनुसन्धान गर्न।

३. पाठ्यवस्तु

एकाइ एक : उत्तरआधुनिकतावादको सैद्धान्तिक स्वरूप

१.१ उत्तरआधुनिकतावादको परिचय, विकासप्रक्रिया र आधुनिकतावादसँगका विभेदक अभिलक्षण।

- १.२ उत्तरआधुनिकतासम्बन्धी इहाव हसनका मान्यता ।
- १.३ केन्द्रभञ्जन, द्विचरविरोध र अर्थको बहुलता ।
- १.४ नेपाली कविता, आख्यान, नाटक र निबन्धमा उत्तरआधुनिकतावादी मान्यताको प्रयोग र अभ्यास ।

एकाइ दुई : विनिर्माणवादको सैद्धान्तिक स्वरूप

- २.१ विनिर्माणवादको परिचय, पृष्ठभूमि र विकासप्रक्रिया ।
- २.२ विनिर्माणवादका प्रमुख विशेषता र मान्यता ।
- २.३ विधाभञ्जन, विधामिश्रण र विधाविघटन (अकविता, अकथा, अउपन्यास, अनाटक र अनिबन्ध) ।
- २.४ विपठन, पुनर्पठन, उत्तरपठन र अन्तर्पाठीयता ।
- २.५ नेपाली कविता, आख्यान, नाटक र निबन्धमा उपयुक्त विनिर्माणवादी मान्यताको प्रयोग र अभ्यास ।

एकाइ तीन : नारीवादको सैद्धान्तिक स्वरूप

- ३.१ नारीवादको परिचय, पृष्ठभूमि र विकास ।
- ३.२ नारीवादका प्रमुख धाराहरू (उदार नारीवाद, आधुनिक समाजवादी नारीवाद, आमूल वा उग्रनारीवाद र उत्तरआधुनिकतावादी नारीवाद) ।
- ३.३ गाइनो समालोचना, विभेदन नारीवाद र लैङ्गिक अवधारणा ।
- ३.४ नारीवादका प्रमुख मान्यता ।
- ३.५ नेपाली कविता, आख्यान, नाटक र निबन्धमा नारीवादी धारा तथा मान्यताहरूको प्रयोग र अभ्यास ।

एकाइ चार : अन्तर्विषयक समालोचना

- ४.१ अन्तर्विषयक समालोचनाको पृष्ठभूमि, स्वरूप र विकास
- ४.२ अन्तर्विषयकताका क्षेत्र, आधार र प्रक्रिया
- ४.३ अन्तर्विषयक समालोचनाका प्रतिमान
- ४.४ अन्तर्विषयकताले कृतिको अर्थ र सौन्दर्यमा पार्ने प्रभाव
- ४.५ नेपाली कविता, आख्यान, नाटक र निबन्धमा अन्तर्विषयकताको प्रयोगसम्बन्धी अभ्यास

एकाइ पाँच : नवमार्क्सवाद र उत्तरमार्क्सवाद

- ५.१ नवमार्क्सवाद र उत्तरमार्क्सवादको परिचय, पृष्ठभूमि र विकास
- ५.२ मार्क्सवादी शास्त्रीयताका व्यतिरेकमा नवमार्क्सवादका आधारभूत मान्यता
- ५.३ नवमार्क्सवादका पृष्ठभूमिमा उत्तरमार्क्सवादका प्रमुख मान्यता र साम्यवैषम्य
- ५.४ नेपाली कविता, आख्यान, नाटक र निबन्धमा नवमार्क्सवादी/उत्तरमार्क्सवादी मान्यताहरूको प्रयोगसम्बन्धी अभ्यास

४. पठनसामग्री र सन्दर्भसूची

अधिकारी, ज्ञानु (२०६८), *नेपाली नारीसमालोचना : परम्परा, प्रवृत्ति र विश्लेषण*, काठमाडौं : पैरवी प्रकाशन ।

अधिकारी, ज्ञानु (२०६८), *पाश्चात्य साहित्य : इतिहास, प्रतिभा र प्रवृत्ति*, काठमाडौं : दीक्षान्त प्रकाशन ।

अधिकारी, ज्ञानु (२०७४), *साइबर सिद्धान्त, प्रयोग र अन्य समालोचना*, ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

अधिकारी, ज्ञानु (२०७६), (सम्पा.) *प्रज्ञा समकालीन नेपाली कथाविमर्श*, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

एटम, नेत्र (२०६९), *समालोचनाको स्वरूप*, ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

एटम, नेत्र (२०७०), *अन्तर्विषयक, नेपाली समालोचना*, काठमाडौं : एकता बुक्स ।

- गिरी, अमर, लक्ष्मणप्रसाद गौतम र हेमनाथ पौडेल (२०७२), सम्पा., *प्रज्ञा समकालीन नेपाली कविताविमर्श*, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- गिरी, अमर (२०७७), 'नारीवाद, नारीवादी आन्दोलन र साहित्यचिन्तन', *भृकुटी*, अङ्क २३, पृ. १२-३३ ।
- गौतम, कृष्ण (२०५९), *आधुनिक आलोचना अनेक रूप अनेक पठन*, दोस्रो संस्क., ललितपुर : साभा प्रकाशन ।
- गौतम, कृष्ण (२०६४), *उत्तरआधुनिक जिज्ञासा*, काठमाडौं : भृकुटी एकेडेमिक पब्लिकेसन ।
- गौतम, कृष्ण (२०६४), 'समालोचनामा अन्तर्पाठीयताको अवधारणा', *भृकुटी*, १/१, पृ. ९-१६ ।
- गौतम, कृष्ण (२०७१), *उत्तरसिद्धान्त*, काठमाडौं : भृकुटी एकेडेमिक पब्लिकेसन ।
- गौतम, कृष्ण (२०७६), *मार्क्सवाददेखि उत्तरमार्क्सवादसम्म*, काठमाडौं : भृकुटी एकेडेमिक पब्लिकेसन ।
- गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०६६), *समकालीन नेपाली कविताका प्रवृत्ति*, काठमाडौं : पैरवी प्रकाशन ।
- गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०६७), 'उत्तरआधुनिक समालोचनामा कृतिविश्लेषणका पद्धति र प्रारूप', *भृकुटी*, अङ्क १०, पृ. ३८४-३९८ ।
- गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०७०), *नेपाली साहित्यमा उत्तरआधुनिक समालोचना*, काठमाडौं : दोस्रो संस्क., ओरिएन्टल पब्लिकेसन ।
- गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०७०), 'विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला कथाको अन्तर्विषयक पठन', *आख्यानकार विश्वेश्वरप्रसाद कोइराला : पुनर्पाठ*, सम्पा. भाउपन्थी, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०७१), अन्तर्विषयकता, अन्तर्विषयक पठन र अन्तःपाठीयता, *कलाश्री*, ३/३, , पृ. २८१-२९० ।
- गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०७२), 'समकालीन नेपाली कविताको अन्तर्विषयक पठन', *प्रज्ञा समकालीन नेपाली कविताविमर्श*, सम्पा. अमर गिरी, लक्ष्मणप्रसाद गौतम र हेमनाथ पौडेल, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०७८), 'विधाविघटन र विधामिश्रण', *रत्न बृहत् नेपाली समालोचना*, (तेस्रो भाग), सम्पा. राजेन्द्र सुवेदी र लक्ष्मणप्रसाद गौतम, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार ।
- चापागाई, निनु (२०६१), *उत्तरआधुनिकतावाद भ्रम र वास्तविकता*, काठमाडौं : सहस्राब्दी प्रकाशन ।
- त्रिपाठी वासुदेव (२०६६), साहित्यसिद्धान्त : शोध तथा सृजनविधि, काठमाडौं : पाठसामग्री पसल ।
- त्रिपाठी, सुधा (२०६८), *नारीवादी सौन्दर्यचिन्तन*, काठमाडौं : भृकुटी एकेडेमिक पब्लिकेसन, पृ. ६५-१११, १३२-१४४ ।
- त्रिपाठी, सुधा (२०६८), *नेपाली उपन्यासमा नारीवाद*, काठमाडौं : भृकुटी एकेडेमिक पब्लिकेसन ।
- पाण्डे, ज्ञानू (२०७४), सम्पा. *समकालीन पश्चात्य समालोचना सिद्धान्तका प्रणेताहरू*, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- पाण्डेय, ताराकान्त (२०७०), 'मार्क्सवाद, उत्तरमार्क्सवाद र उत्तरआधुनिकतावाद, सन्दर्भ : समकालीन कलाचिन्तन', *प्रवर्तक*, अङ्क ३, पृ. १३-२७ ।
- पाण्डेय, ताराकान्त (२०७३), *मार्क्सवाद, सांस्कृतिक अध्ययन र समाजशास्त्र*, ललितपुर : साभा प्रकाशन ।
- पौडेल, विष्णुप्रसाद (२०६९), *नारीवादी सिद्धान्त र नेपाली उपन्यासमा यसको प्रारम्भिक रूप*, पोखरा : सिर्जनशील लोकतान्त्रिक प्रतिष्ठान, पृ. ६४-९२ ।
- प्रेट्रास, जेम्स (२०६४), 'उत्तरमार्क्सवादबारे मार्क्सवादी आलोचना', अनु. तिलक के.सी., *प्रवर्तक*, अङ्क २, पृ. ७४-९१ ।
- बराल, ऋषिराज (२०६३), *उत्तरआधुनिकतावाद र समकालीन यथार्थ*, काठमाडौं : प्रगतिशील अध्ययन केन्द्र, पृ. १-५१ ।
- बराल, ऋषिराज (२०६८), 'नवमार्क्सवादी विभ्रमविरुद्ध', *प्रवर्तक*, अङ्क २, पृ. ३८-७३ ।
- भट्टराई, गोविन्दराज (२०६१), *पश्चिमी बलेसीका बाछिटा*, काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- भट्टराई, गोविन्दराज (२०६४), *उत्तरआधुनिक विमर्श*, काठमाडौं : मोडर्न बुक्स ।
- भट्टराई, रमेशप्रसाद (२०६७), 'डेरिडा र विखण्डनवाद', *भृकुटी*, अङ्क १०, पृ. ३४१-३६४ ।
- राई, इन्द्रबहादुर (सन् १९९४), *अर्थहरू पछिल्लि*, गान्तोक सिक्किम : जनपक्ष प्रकाशन ।

- शर्मा, मोहनराज (२०६६), *आधुनिक तथा उत्तरआधुनिक पाठकमैत्री समालोचना*, काठमाडौं : क्वेस्ट पब्लिकेसन ।
- शर्मा, मोहनराज (२०७८), *समालोचनामा नयाँ कोण*, काठमाडौं : ओरिएण्टल पब्लिकेसन ।
- शर्मा, मोहनराज र लुइटेल्, खगेन्द्रप्रसाद (२०६२), *पूर्वीय र पश्चात्य साहित्य सिद्धान्त*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- श्रेष्ठ, दयाराम (२०५९), *साहित्यको इतिहास : सिद्धान्त र सन्दर्भ*, काठमाडौं : त्रिकोण प्रकाशन ।
- सुवेदी, अभि (२०७४), *निर्माणको विनिर्माण कथा, समकालीन पश्चात्य समालोचना सिद्धान्तका प्रणेताहरू*, सम्पा. ज्ञानू पाण्डे, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- सुवेदी, राजेन्द्र (२०७३), *सांस्कृतिक अध्ययन र नेपाली साहित्य*, काठमाडौं : पाठ्यसामग्री प्रकाशन ।
- सुवेदी, राजेन्द्र र गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०६८), सम्पा. *रत्न बृहत् नेपाली समालोचना (प्रायोगिक खण्ड)*, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार ।
- सुवेदी, राजेन्द्र र गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०६८), सम्पा. *रत्न बृहत् नेपाली समालोचना (सैद्धान्तिक खण्ड)*, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार ।
- सुवेदी, राजेन्द्र र गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०७८), सम्पा. *रत्न बृहत् नेपाली समालोचना (तेस्रो खण्ड)*, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार ।
- Barry, Peter (1991), *Beginning Theory*, USA: Manchester University press.
- Frodeman, Robert (2010), (ed.) *The Oxford Hand Book of Interdisciplinarity*, USA: Oxford University Press.
- Kharel, Megh Prasad (2013), *Marxism and the New World Order*, Kathmandu: Oriental Publication.
- Klein, Julie Thomson (2005), *Humanities, Culture and Interdisciplinarity*, USA: State University of New York.
- Kulkarni, Ananda B. and Ashok G. Chaskar (2016), *An Introduction to Literary Theory and Criticism*, Delhi: Orient Black Swan.
- Lodge, David (2000), (ed.) *Modern Criticism and Theory*, USA: Pearson Education.
- Louis, Althusser (2006), *Lenin and Philosophy and other Essays*, Delhi: Akar Books.
- Lytard, Jean-Francois (1984), *The Postmodern Condition*, USA: Manchester University Press.
- Richard, J. Lane (2013), *Global Literary Theory*, UK: Routledge.
- Raman, Selden, (1988), (ed.) *The Theory of Criticism*, UK: Longman Group.
- Moran, Joe (2001), *Interdisciplinarity*, USA: Routledge.
- Murry, M. Karanika and R. Wiesemes (2009), (ed.) *Exploring Avenues to Interdisciplinary Research: from Cross to Multi-to Interdisciplinarity*, Nottingham University Press.
- Plamer, Paulina (1993), *Contemporary Lesbian Writing*, Philadelphia: Open University Press.
- Snipp-Walmsley, Chris (2006), *Postmodernism, Literary Theory and Criticism*, ed. Patricia Waugh, Oxford University Press.

प्रायोगिक पठनसामग्री

- अर्चना थापा - *कठपुतला* (कथासङ्ग्रह, २०७४) ।
- अमर न्यौपाने - *पानीको घाम* (कथासङ्ग्रह, २०६६)
- इन्द्रबहादुर राई - *कठपुतलीको मन* (कथासङ्ग्रह, २०४६) ।
- उपेन्द्र सुब्बा - *लाटो पहाड* (कथासङ्ग्रह, २०७१) ।

- कुमार नगरकोटी - कल्पग्रन्थ (कथासङ्ग्रह, २०७७) ।
- कुमार नगरकोटी - बाथटब (नाटक, २०७५) ।
- कुमार नगरकोटी - मोक्षान्त काठमाण्डू फिबर (आख्यान, २०७५) ।
- कृष्ण गौतम - रानीवन (उपन्यास, २०७४) ।
- कृष्ण धरावासी - शरणार्थी (उपन्यास, २०५६) ।
- कृसु क्षेत्री - चराहरूको गीत (कवितासङ्ग्रह, २०७४) ।
- सुमन सौरभ - स्वप्निस्तान (लघुकथासङ्ग्रह, २०७४) ।
- गोविन्दराज भट्टराई - सुकरातको डायरी (उपन्यास, २०६८) ।
- तेजराज खतिवडा - सर्वजा (उपन्यास, २०६०) ।
- दुबसु क्षेत्री - अश्वमेध यज्ञका घोडाहरू (कवितासङ्ग्रह, २०६७) ।
- धर्मेन्द्रविक्रम नेम्बाङ - भीरैभीरको रङ्ग र दोस्रो संस्करण (कवितासङ्ग्रह, २०६८) ।
- ध्रुवचन्द्र गौतम - अग्निदत्त+अग्निदत्त (उपन्यास, २०५३) ।
- ध्रुवचन्द्र गौतम - जेलिएको (उपन्यास, २०६२) ।
- नारायण ढकाल - प्रेतकल्प (उपन्यास, २०६५) ।
- पद्मावती सिंह - समानान्तर आकाश (उपन्यास, २०६२) ।
- रामलाल जोशी - ऐना (कथासङ्ग्रह, २०७२) ।
- रोशन थापा नीरव - प्रत्येक श्रवणकुमार अर्थात् युद्ध (उपन्यास, २०६४) ।
- शिवानीसिंह थारू - भर्चुअल रियालिटी : परोक्ष यथार्थता (नाटक, २०६४) ।
- सरुभक्त - प्रेमी यामाहरू (नाटक, २०६४) ।
- सुनिल पोखरेल सम्पा. - नेपाली विज्ञान-कथासङ्ग्रह, २०६७) ।
- खुमनारायण पौडेल - शीतनिद्रा (कवितासङ्ग्रह, २०७३) ।
- सञ्जीव उप्रेती - घनचक्कर (उपन्यास, २०६७) ।
- सुधीर शर्मा - प्रयोगशाला (गैरआख्यान, २०७१) ।
- विप्लव ढकाल - च्याउको जङ्गल (कवितासङ्ग्रह, २०७१) ।
- श्रवण मुकारुड - विसैनगर्चीको बयान (कवितासङ्ग्रह, २०६७) ।

सुदूर पश्चिम विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र संकाय
विद्यावारिधि उन्मुख दर्शनाचार्य कार्यक्रम

पाठ्यांश शीर्षक: भाषा शिक्षकहरूको पेसागत दक्षता

क्र.आ. : ३

पाठ्यांश कोड: NEP. ED622

जम्मा पाठ्यघन्टी : ४८

तह : एम. फिल नेपाली शिक्षा

पाठ्यांश प्रकृति : सैद्धान्तिक

सेमेस्टर : दोस्रो

१. पाठ्यांश परिचय

यो पाठ्यांश नेपाली शिक्षा विषयमा दर्शनाचार्य (एम.फिल.) गर्न चाहने विद्यार्थीहरूका लागि तयार गरिएको हो । यसअन्तर्गत भाषा शिक्षकहरूको पेसागत उन्नयनसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयवस्तुहरूका माध्यमबाट विद्यार्थीहरूले शिक्षकहरूको पेसागत दक्षतासँग सम्बद्ध विशेषतः नेपाली भाषाका शिक्षकहरूको प्राज्ञिक र प्राविधिक दक्षता एवम् त्यसको प्रवर्धनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने रणनीति तथा सचेतनासम्बन्धी विषयवस्तु प्रस्तुत गरिएका छन् । यस पाठ्यांशको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरूमा निम्न लिखित उद्देश्यहरू हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ :

२. साधारण उद्देश्य

- भाषा शिक्षकहरूको पेसागत दक्षताको अवधारणा स्पष्ट गर्न
- भाषा शिक्षकको पेसागत जिम्मेदारी बोध गरी आफूलाई तदनुकूल प्रस्तुत गर्न
- बदलिँदो सामाजिक, सांस्कृतिक परिवर्तनसँग सुपरिचित भई नेपाली शिक्षण, प्रशिक्षणका क्रममा त्यसप्रति सचेतता अवलम्बन गर्न
- भाषा शिक्षणमा देखिएका नवीनतम प्रविधिहरूबारे जानकारी राख्दै नेपाली शिक्षणमा तिनको प्रयोजनानुरूप प्रयोग गर्न/गराउन
- भाषा शिक्षकका बदलिँदा चुनौतीहरूको सामना गर्न विविध उत्प्रेरणात्मक उपायहरू पहिचान गरी आवश्यकताअनुसार उपयोग गर्न
- नेपाली भाषा शिक्षकहरूको पेसागत विकासका लागि विभिन्न निकायहरूको भूमिका पहिचान गर्न ।

३. पाठ्यविषय र पाठघन्टी

एकाइ एक : भाषा शिक्षकको पेसागत उन्नयनसम्बन्धी अवधारणा

१२

१.१ भाषा शिक्षकको पेसागत उन्नयनको अभिप्राय र आवश्यकता

१.२ शिक्षक प्रशिक्षण र शिक्षक उन्नयन

१.३ शिक्षक सिकाइका अवधारणा

- सिप सिकाइका रूपमा
- संज्ञानात्मक प्रक्रियाका रूपमा
- वैयक्तिक निर्माणका रूपमा
- चिन्तन अभ्यासका रूपमा

१.४ सिकारु र दक्ष शिक्षक

१.५ वैयक्तिक र संस्थागत परिप्रेक्ष्य

१.६ सहकार्यात्मक र स्वनिर्देशित सिकाइ

एकाइ दुई : नेपाली भाषा शिक्षकका सन्दर्भमा पेसागत उन्नयनका प्रयासहरू

८

२.१. नेपाली भाषा शिक्षक शिक्षाको परम्परा

२.२. नेपाली भाषा शिक्षक शिक्षासम्बन्धी सरकारी प्रयासहरू

२.३. नेपाली भाषा शिक्षक उन्नयनमा संलग्न प्रमुख संस्थाहरू र तिनको भूमिका :

विश्वविद्यालयहरू, शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, दूर शिक्षा, उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद् तथा पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र गैरसरकारी संस्थाहरू

२.४. शिक्षक पेसा उन्नयनसम्बन्धी विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरू ।

एकाइ तिन : नेपाली भाषा शिक्षकमा सचेतना

१२

३.१. भाषा शिक्षण सिकाइमा अनुसन्धान र त्यसको प्रभाव

३.२. शिक्षण सिकाइमा सामग्री निर्माण र त्यसको प्रामाणिकता

३.३. शिक्षण योजना, कार्यान्वयन र प्रस्तुतीकरण

३.४. सामाजिक सांस्कृतिक परिवर्तन र भाषा शिक्षणमा त्यसको प्रभाव

एकाइ चार : नेपाली भाषा शिक्षकको वृत्तिविकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू

८

४.१. वृत्तिविकास

- प्रतिष्ठापन तालिम
- सेवाकालीन तालिम
- अल्पकालीन तालिम
- पुनर्ताजगी तालिम
- कार्यशाला/गोष्ठी
- पदोन्नति
- नेतृत्व विकास
- स्वाध्ययन तथा योग्यता विकास
- तालिमको पेसागत उपयोग र क्षमता विकास

एकाइ पाँच : नेपाली शिक्षण सिकाइमा कक्षा व्यवस्थापनका बदलिँदा चुनौतीहरू

- ५.१ नेपाली भाषा शिक्षणमा कक्षा व्यवस्थापन
- ५.२ समभाषिक र विषम भाषिक कक्षामा नेपाली शिक्षण
- ५.३ नेपाली शिक्षण र शिक्षक भाषिक पृष्ठभूमि
- ५.४ नेपाली शिक्षण र सामुदायिक सहभागिता

सन्दर्भसामग्री

- अवस्थी, जय राज (इ.२००९), 'टिचर एजुकेसन विथ स्पेसल रिफरेन्स टु इङ्लिस ल्याङ्ग्वेज टिचिङ इन नेपाल', मन्सुर, सबिहा, सिकन्दर, आलिया, हसन, नसरिन र अहसन, नसरिन एम. (संपा.), *इमरजिङ इत्युज इन टेल, च्यालेन्जेज फर एसिया* (पृ.१९१-२०६), अक्सफोर्ड : अक्सफोर्ड युनिभर्सिटी प्रेस ।
- थपलिया, तुलसी प्रसाद (२०७२), 'नेपालमा शिक्षकको पेसागत विकास मोडल : अनुभव र कार्यदिशा' *शिक्षक शिक्षा*, २०७२, भक्तपुर : शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, सानोठिमी ।
- बर्न्स, एने र रिचार्ड्स, ज्याक सी. (संपा.) (इ.२००९), *द क्याम्ब्रिज गाइड टु सेकेन्ड ल्याङ्ग्वेज टिचर एजुकेसन*, क्याम्ब्रिज युनिभर्सिटी प्रेस ।
- भण्डारी, ए. (२०६३), 'टिचर्स प्रोफेशनल डिभलपमेन्ट: पर्सपेक्टिभ्स् एन्ड मोडेल्स्' *टिचर एजुकेसन, भोल. ४, सं. १*, भक्तपुर: एनसीइडी, सानोठिमी ।
- रिचार्ड्स, सी. ज्याक (इ. २००५), *प्रोफेशनल डिभलपमेन्ट पर ल्याङ्ग्वेज टिचर्स*, न्युयोर्क : क्याम्ब्रिज युनिभर्सिटी प्रेस ।
- रिचार्ड्स, ज्याक सी. र फरेल, थोमस एस. सी. (इ. २००५), *प्रोफेशनल डिभलपमेन्ट फर ल्याङ्ग्वेज टिचर्स*, क्याम्ब्रिज युनिभर्सिटी प्रेस ।
- रिजाल, ऋषि राम (२०७०), *कन्स्ट्रक्टिभिस्ट् पर्सपेक्टिभ अन टिचर डिभलपमेन्ट*, काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन ।
- शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र (२०७२), *शिक्षक सक्षमताको प्रारूप*, सानोठिमी : शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र ।
- शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र (२०७३), *दूर शिक्षा*, वर्ष १७, अङ्क १७ ।
- शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र (२०७३), *शिक्षक पेसागत विकास तालिम*, सानोठिमी : शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र ।

सुदूर पश्चिम विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
विद्यावारिधि उन्मुख दर्शनाचार्य कार्यक्रम

पाठ्यांश शीर्षक : भाषिक नीति र कक्षा व्यवस्थापन

क्र.आ. : ३

पाठ्यांश सङ्केत : NEP. ED623

जम्मा पाठघन्टी : ४८ (दिन १६)

तह र सत्र : एम.फिल., दोस्रो

पाठ्यांशको प्रकृति : सैद्धान्तिक

१. पाठ्यांश परिचय

प्रस्तुत पाठ्यांश नेपाली तथा नेपाली शिक्षा विषयमा दर्शनाचार्य (एम.फिल) गर्न चाहने विद्यार्थीहरूका लागि तयार गरिएको हो । यस पाठ्यांशमा भाषिक नीतिसम्बन्धी अवधारणा ,नेपालको सन्दर्भमा भाषा नीतिको अवलम्बन , भाषा योजना र भाषा योजनाका मूलभूत समस्याहरू सम्बन्धी विषयवस्तु समेटिएका छन् । यस्तै बहुभाषिकताको अवधारणा , नेपालमा बहुभाषिकताको स्थिति , बहुभाषिक कक्षामा नेपाली भाषाशिक्षण र भाषिक अनुसन्धानसम्बन्धी विविध विषयवस्तु राखिएका छन् । यसबाट दर्शनाचार्य तहका विद्यार्थीहरूमा भाषिक नीति , भाषा योजना , बहुभाषिक कक्षामा नेपाली भाषाशिक्षण गर्ने उच्च दक्षता र भाषिक अनुसन्धानसम्बन्धी उच्च तहको दृष्टिकोण तथा सीप विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२. पाठ्यांशगत उद्देश्यहरू

प्रस्तुत पाठ्यांशको अध्ययनपछि अध्येताहरू निम्नानुसारका कार्य गर्न सक्षम हुनेछन् :

- क) भाषा नीतिको परिचय , प्रयोग र औचित्य बताउन,
- ख) एकल र बहुल भाषा नीतिको विवेचना गर्न ,
- ग) भाषा योजनाका प्रभावहरू निकायौल गर्दै यसका मूलभूत समस्याहरूको पहिचान गर्न ,
- घ) बहुभाषिक कक्षाका वैशिष्ट्य र चुनौती पहिचान गरी यसका मूलभूत चुनौतीहरूको अनुसन्धानात्मक तरिकाले समाधान गर्न ,
- ड) नेपालको बहुभाषिक स्थिति र नेपाली भाषाशिक्षणका समस्यामा आधारित अनुसन्धान गर्न

३ .पाठ्यवस्तु

एकाइ एक : भाषा नीतिको परिचय र प्रकार (जम्मा पाठघन्टी १०)

- क) भाषा नीतिको परिचय र आवश्यकता
- ख) भाषा नीति निर्धारण गर्ने आधारहरू

ग) भाषा नीतिका प्रकार

घ) एकल भाषा नीतिका सबल र दुर्बल पक्षहरू

ङ) बहुल भाषा नीतिका सबल र दुर्बल पक्षहरू

च) वर्तमान सन्दर्भमा नेपालले अबलम्बन गरेको भाषा नीति र यसका चुनौतीहरू

.निर्धारित पाठ्यसामग्री

पौडेल, राजेन्द्रप्रसाद र भट्टराई, रमेश (२०७७) , *नेपालको भाषा नीति र योजना आधार* , काठमाडौं :

इन्टेलेक्च्युल बुक प्यालेस , पृ.१- ३८

भण्डारी , पारसमणि (२०६५) *सामाजिक र मनोभाषाविज्ञान*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार

पृ. ४८-७५

लंसाल, .रामचन्द्र र अन्य (२०६८), *सामाजिक भाषाविज्ञान र मनोभाषाविज्ञान* , काठमाडौं : शुभकामना

प्रकाशन ,पृ.३९ - ५६

एकाइ दुई : भाषायोजनाको आवश्यकता , औचित्य र प्रकार (जम्मा पाठघन्टी १०)

क)भाषायोजनाको परिचय र आवश्यकता

ख) भाषा नीति र भाषायोजना

ग) भाषायोजनाका प्रकार

घ)भाषायोजनाका प्रभावहरू

ङ)भाषायोजनाका मूलभूत समस्याहरू

च) भाषायोजना र भाषिक अनुसन्धान

निर्धारित पाठ्यसामग्री

अधिकारी , हेमाङ्गराज (२०६७) , *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : रत्नपुस्तक भण्डार

पृ.४८-९३

पौडेल, राजेन्द्रप्रसाद र भट्टराई, रमेश (२०७७) , *नेपालको भाषा नीति र योजना आधार* , काठमाडौं :

इन्टेलेक्च्युल बुक प्यालेस ,पृ.४१- ८५

बन्धु,चूडामणि (२०५०), ' नेपालको सन्दर्भमा भाषायोजना ' *प्रज्ञा* , पूर्णाङ्क ७९ , काठमाडौं : नेपाल

प्रज्ञा प्रतिष्ठान

एकाइ तीन : बहुभाषिक कक्षाशिक्षण (जम्मा पाठघन्टी १६)

क) एकभाषिकता , द्विभाषिकता र बहुभाषिकताको स्थिति

ख) बहुभाषिकताका प्रकार

ग) बहुभाषिक कक्षाका विशेषता

- घ) बहुभाषिक कक्षाशिक्षणका नवीन विधिहरू
- ड) बहुभाषिक कक्षाका मूलभूत चुनौतीहरू
- च) बहुभाषिक कक्षामा नेपाली भाषाशिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने सामग्रीहरू
- छ) अनुसन्धानका आधारमा बहुभाषिक कक्षामा समूह विभाजन
- ज) विश्वसन्दर्भमा एकल र बहुभाषिक स्थितिको सर्वेक्षण
- झ) प्रदेशगत रूपमा नेपालको भाषिक स्थिति
- ञ) नेपालमा लोपोन्मुख भाषाहरूको स्थिति

.निर्धारित पाठ्यसामग्री

अधिकारी , हेमाङ्गराज (२०६७) , *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौँ : रत्नपुस्तक भण्डार
पृ.३४-४४

लामिछाने, कपिलदेव (२०७१) , नेपालको भाषिक अवस्था , *प्रज्ञा* , अङ्क ११०, पृ.१-१३)

एकाइ चार : बहुभाषिक कक्षा व्यवस्थापन र नेपाली भाषाशिक्षण (जम्मा पाठघन्टी १२)

- क) कक्षा व्यवस्थापनको परिचय
- ख) कक्षा व्यवस्थापनको आवश्यकता
- ग) कक्षा व्यवस्थापनका प्रकार
- घ) नेपाली भाषाशिक्षणमा एकभाषिक कक्षा व्यवस्थापनको स्वरूप
- ड) नेपाली भाषाशिक्षणमा बहुभाषिक कक्षा व्यवस्थापनको स्वरूप
- च) बहुभाषिक कक्षा व्यवस्थापनका प्रमुख समस्याहरू तिनको समाधान
- छ) नेपाली भाषाशिक्षणमा कक्षा व्यवस्थापनका लागि अनुसन्धानको उपयोग

.निर्धारित पाठ्यसामग्री

ढकाल,शान्तिप्रसाद र खतिवडा, तीर्थराज (२०६८) , *नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण* , काठमाडौँ :
शुभकामना प्रकाशन , पृ.२१७- २३१

भट्टराई , रामप्रसाद र अन्य (२०७४) , *नेपाली भाषाशिक्षण* , काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन ,
पृ.२३८-२५२

भाषा आयोग (२०७५), *शिक्षामा मातृभाषाको प्रयोगसम्बन्धी एकीकृत अध्ययन प्रतिवेदन* ,काठमाडौँ
पृ.२५-५०

शर्मा , केदारप्रसाद र पौडेल , माधवप्रसाद (२०६७) ,नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण ,काठमाडौँ :
विद्यार्थी पुस्तक भण्डार , पृ.२३५- २४२

Choi,J.& Nunan , D.(2018), Language learning and activation in and beyond classroom. Australion journal of Applied linguistics .pp 49-63

४.मूल्याङ्कन प्रक्रिया

यस पाठ्यांशको मूल्याङ्कन निम्नानुसार हुनेछ :

क) आन्तरिक मूल्याङ्कन — ४० अङ्क

ख) बाह्यमूल्याङ्कन — ६० अङ्क

जम्मा — १०० अङ्क

क) आन्तरिक मूल्याङ्कन

यस पाठ्यांशको ४० अङ्कको आन्तरिक मूल्याङ्कन विभाजन निम्नानुसार हुनेछ :

अ) उपस्थिति र सक्रिय सहभागिता ५ अङ्क

आ) कक्षाकार्य ,व्यक्तिगत कार्य ,सामूहिक कार्य र प्रस्तुति २० अङ्क

इ) अध्ययनपत्र लेखन र प्रस्तुति १५ अङ्क

ख) बाह्य मूल्याङ्कन

बाह्य मूल्याङ्कन ६० अङ्कको हुनेछ । यस्तो मूल्याङ्कन विश्वविद्यालयले तोकेको ढाँचामा सत्रान्त परीक्षाको रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।

सन्दर्भसामग्री

नेपाली

अधिकारी , हेमाङ्गराज (२०६७), सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान,काठमाडौँ : रत्नपुस्तक भण्डार
आचार्य,सुशन र अन्य (ई.२००९), नेपालमा शिक्षाका नीति र रणनीतिहरूको पुनरावलोकन बहुभाषिक,
भक्तपुर : शिक्षा विभाग

कानून किताब व्यवस्था समिति (२०७२), नेपालको संविधान , काठमाडौँ : नेपाल सरकार
केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग (२०६९) नेपालको राष्ट्रिय जनगणना २०६८,काठमाडौँ : नेपाल सरकार
तोवा , सुयसी र राई , नोवलकिशोर (ई .२००५), नेपालमा भाषाहरूको विविधता तथा लोपोन्मुख
स्थिति, काठमाडौँ : युनेस्को

ढकाल,शान्तिप्रसाद र खतिवडा, तीर्थराज (२०६८) , नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण , काठमाडौँ :
शुभकामना प्रकाशन

पौडेल, राजेन्द्रप्रसाद र भट्टराई, रमेश (२०७७) , नेपालको भाषा नीति र योजना आधार , काठमाडौँ :
इन्टेलेक्च्युल बुक प्यालेस

बन्धु,चूडामणि (२०५०), ' नेपालको सन्दर्भमा भाषा योजना ' प्रज्ञा , पूर्णाङ्क ७९ , काठमाडौँ : नेपाल
प्रज्ञा प्रतिष्ठान

भट्टराई , रामप्रसाद (२०७३) , भाषिक अनुसन्धान विधि : परिचयर प्रयोग , काठमाडौँ :
शुभकामना प्रकाशन

भट्टराई , रामप्रसाद र अन्य (२०७४) , *नेपाली भाषाशिक्षण* , काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन
 भण्डारी , पारसमणि (२०६५) *सामाजिक र मनोभाषाविज्ञान*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार
 भाषा आयोग (२०७५), *शिक्षामा मातृभाषाको प्रयोगसम्बन्धी एकीकृत अध्ययन प्रतिवेदन*, काठमाडौं
 भाषा आयोग (२०७५), भाषिक तथ्याङ्क , २०७५, (प्रदेश नं.१,२,३,४,५,६,७) , काठमाडौं
 यादव,योगेन्द्र (२०५०), नेपालको सन्दर्भमा भाषाविकास , *प्रज्ञा, पूर्णाङ्क ७९* , काठमाडौं : नेराप्र
 राष्ट्रिय भाषा नीति सुझाव आयोग (२०५०) , *राष्ट्रिय भाषा नीति सुझाव आयोगको प्रतिवेदन*,
 काठमाडौं :
 रिमाल,डिल्लीराम (२०७१) , *सामुदायिक विद्यालयका प्राथमिक तहमा भाषिक विविधताको सम्बोधन*,
 (विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध) , शिक्षाशास्त्र सङ्काय , त्रि.वि ., कीर्तिपुर
 लंसाल, .रामचन्द्र र अन्य (२०६८), सामाजिक भाषाविज्ञान र मनोभाषाविज्ञान , काठमाडौं : शुभकामना
 प्रकाशन
 लामिछाने, कपिलदेव (२०७१) , नेपालको भाषिक अवस्था, *प्रज्ञा* , पूर्णाङ्क ११०, (पृ.१-१३) काठमाडौं :
 नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान।
 शर्मा , केदारप्रसाद र पौडेल , माधवप्रसाद (२०६७) , नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण , काठमाडौं :
 विद्यार्थी पुस्तक भण्डार

English

Bell, T.J. & Ward, C.R. (1994), *Multiculturalism and education : diversity and its impact on school and society*, New York : State university .
 Bialystok, L. (2001) , *Bilingualism in development language, literary and cognition*, Cambridge: Cambridge University Press .
 Choi, J. & Nunan , D. (2018), Language learning and activation in and beyond classroom. Australian journal of Applied linguistics .
 Edwards, John (1994), *Multilingualism* , England : Penguin books .
 Mehara, R. (2004), *Classroom management* , New Delhi : Adroit Publication .
 Rai, V.S. & others (2011) , *Multilingual education in Nepal : Hearsay and reality* , Kathmandu : UNESCO.
 Weinstein, C.S. & Mignano, A.J. Jr. (2003), *Elementary classroom management*, Boston : Mc Graw Hill .
 Nunan, D., & Richards, J.C. (Eds.) (2015). *Language learning beyond the classroom*. New York: Routledge.